

Norrlandsförbundets träff den 11 september

Norrlandsförbundets grupp ”Övriga Sverige” träffades den 11 september på North Sweden Stockholm Office i Stockholm. Vi var 12 deltagare som deltog på träffen, varav 7 medlemmar och 5 gäster. Norrlandsförbundet bjöd som vanligt på förtäring med norrländsk anknytning, utvald av vår egen matexpert Ella Nilsson. Vårt tema för 2019 är närheten till service i glesbygd. Vi konstaterade i vår träff den 3:e april att närheten till service är en viktig förutsättning för hållbara samhällen. Särskilt i Norrland där avstånden ofta är en betydelsefull faktor.

Till träffen hade vi bjudit in Håkan Björklund från Axfood som gäst. Håkan ansvarar för Axfoods framgångsrika utvecklingsprogram för lanthandlare. Gäst på träffen var även Anders Sellström från Region Västerbotten. Anders informerade om hur EU arbetar med regionala stöd och hur vi i Sverige kan agera på en politisk nivå som mottagare. På träffen deltog Monica Haider (S) och Camilla Brodin (KD), ledamöter i Riksdagens näringsutskott. Monica underströk att sakutskotten är viktiga i EU-frågor, och Camilla berättade att KD arbetar med en landsbygdsstrategi som ska presenteras inom kort.

Det var med hjälp av Tillväxtverkets BRP+ som vi på träffen den 3:e april kunde konstatera att Norrlands glesbygdskommuner ofta saknar närhet till service. Sedan aprilmötet har gruppens ledning arbetat med att identifiera organisationer som stödjer eller ansvarar för olika former av service: Kommuner, landsting (regioner) får stöd i olika frågor från SKL. Tillväxtverket administrerar olika stödformer för glesbygd och landsbygd. Statens servicecenter håller på att etablera lokala servicekontor för medborgarservice. Livsmedelskedjorna stödjer lanthandlarna som ofta är mycket mer än livsmedelsbutiker.

Stat, kommun, näringsliv och civilsamhälle borde kunna samverka för en bättre service i glesbygd. Men var och en tycks i hög grad agera i sina stuprör och utifrån sina ekonomiska spelregler. Vi är nyfikna på om en systemsyn kan ligga till grund för en bättre samverkan mellan de olika aktörerna. Under sommaren har vi därför kontaktat och besökt de som kan påverka servicen i glesbygd.

Axfood arbetar mycket aktivt med att utveckla lanthandlar till att bli servicepunkter för mindre orter. Till detta bidrar Axfood också genom att vara en effektiv logistik- och distributionsnät. Håkan Björklund konstaterade att landsbygdshandlare är ofta bra på att serva kunder, men mindre bra på administration. En ny handlare är vanligen full av entusiasm, men det är inte alltid så lätt som man tror. Butiker i glesbygd får ofta en kort livslängd. Butiker i turistområdena har ofta stora säsongsvariationer, och behöver planera noga för att klara ekonomin under lågsäsongen.

Axfoods satsning på sina lanthandlare har givit resultat. Tillsammans med det särskilda driftsstödet på upp till 300 000 har detta blivit en räddning för många lanthandlar. Inga av Axfoods lanthandlare har gjort konkurs sedan satsningen startade,

och kundförlusterna i Axfoods försäljning till lanthandlare har nästa upphört. Men det är viktigt att handlarna inte ser sig som stödmottagare utan att bidragen möjliggör ett samhälle som hänger ihop.

Tillväxtverket administrerar lanthandlarstödet för dagligvaror och drivmedel i gles- och landsbygder. Lanthandlarna är vanligen också ombudsfunktioner för annan grundläggande service såsom post/paket, apotek och betaltjänster liksom även med viss offentlig service, turistinfo m.m. Tillväxtverket administrerar även utvecklingsprojektet Pipos som ska bli ett webbaserat verktyg för presentation, analys och redigering av servicedata. Pipos, som ska täcka flera servicetyper, har den upplösning som vi saknade när vi tittade på BRP+.

En stor del av stöden kommer från EU. Anders Sellström berättade om beslutsprocessen inom EU och att 1/3 av EU:s budget går till att jämna ut mellan regionerna. Förändringar inom EU kan medföra förändringar av stöden, men just nu ser det ut som att Sverige får behålla stöden. En väsentlig skillnad mellan EU och nationell nivå är att EU arbetar med regioner medan vi arbetar nationellt. Anders påpekade att den svenska EU-nämnden har en betydelsefull roll för att lyfta nationella frågor till EU.

Statens servicecenter har sedan 1 juni 2019 fått ansvaret att bygga upp lokala medborgarservicekontor på ca 115 platser i Sverige. Dessa finns hittills både i städerna och i glesbygd, men ännu inte i någon större omfattning i Norrland. På dessa kontor kan medborgarna träffa representanter för Skatteverket, Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten. Det finns planer på att utveckla detta både i antal kontor och i medverkan med fler myndigheter.

SKL tycks enligt sin hemsida ha ett uppdrag att stödja regionerna i det regionala utvecklingsansvaret. Men våra kontakter med medarbetare på SKL har inte klargjort hur detta konkret går till. SKL deltar dock i olika arrangemang där de berättar om den service som kommunerna och landstingen är skyldiga att tillhandahålla. SKL kan dock kunna vara en informationsväg för oss i vår opinionsbildning.

Den information som vi har fått från aktörerna och från andra källor ska ligga till grund för positiva lösningar. Norrlandsförbundet är en partipolitiskt obunden opinionsbildare. De lösningsförslag som vi tar fram kan därmed vara både kreativa och spektakulära. På träffen ville vi därför tänka utanför ”boxen”. För att få inspiration till detta tittade vi på föreningen ”Edselehjulet” som verkligen har tänkt utanför boxen. De 450 edseleborna har lyckats kombinera bensinmack, friskola, transporter av barn till skola och dagis, hyreslägenheter, restaurang, skolbispisning, idrottsförening, kontorshotell och äldreboende i föreningens regi. Enligt uppgift kan ett sådant projekt delvis finansieras av bygdemedel.

Nya synsätt och nya former för samverkan tycks därmed vara framgångsfaktorer. Vid flera tillfällen under träffen berörde vi också problem där vi inte såg lösningen hos en aktör, utan genom samverkan. Vi talade bland annat om att kommunernas

ekonomistyrningsperspektiv leder till nedläggningar av förskolor för att spara pengar. Vi tittade närmare på ett exempel från nordvästra Jämtland, och diskuterade vilka samhällsekonomiska konsekvenser som sådana nedläggningar kan leda till. Konsekvenser som med ett samhällsperspektiv kan vara mer negativa än vad kommunen tycks inse.

Att skifta från utbudsdrivet till behovsdrivet synsätt kan räcka långt. Lanthandlarna har redan gjort den resan. De levererar inte bara matvaror och bensin utan är även agent för apotek, systembolag, paketleveranser, turistinformation, stugbokning m.m. Kommunerna borde tillämpa samma synsätt och bli agenter för medborgarnas behov istället för att enbart leverera tjänster som de framgår i Kommunallagen. Även digitaliseringen tycks vara utbudsdriven snarare än behovsdriven. Vi tittade på en tidningsartikel om Telia som stänger ner sitt kopparnät för telefoni och ADSL på ca 450 orter. I många fall utan att erbjuda något alternativ. Privata aktörer erbjuder istället ett snabbt bredband med fiber som i dagsläget inte är en ersättning för fast eller mobil telefoni. Idag är mobiltelefon ett basbehov hos medborgarna, och därmed behöver i första hand mobiltelefonin byggas ut.

Men vi diskuterade även kreativa och helt fristående förslag. Vi inspirerades av posten i Frankrike som har börjat leverera sociala tjänster till äldre medborgare eftersom de har fått överkapacitet när antalet brev har minskat. Även PostNord har tappat en stor andel av sin kärnverksamhet i och med digitalisering och ökad konkurrens. Men, som det franska exemplet visar, finns det andra behov i samhället som kan utvecklas med behovsfokus och samverka med andra aktörer. Posten kör ju ändå sina dagliga turer till medborgarna.

Ekonomiska beslut tycks ofta sakna ett bredare samhällsperspektiv. Under sommaren ställde vi därför en fråga till en etablerad forskningsenhet på ett av våra universitet om det finns beräkningar på samhällets marginalkostnad för ytterligare en medborgare i storstad jämfört med glesbygd. Vi fick svaret att de inte kände till någon sådan studie, men att frågan vara intressant och att de gärna ville diskutera detta vidare. Resultat är naturligtvis beroende på vilka förutsättningar man ställer upp, men sannolikt är samhällskostnaden lägre för ytterligare en medborgare i glesbygd.

Detta och mycket annat kommer att diskuteras med forskare i nästa träff med Övriga Sverige. Då kommer vi att bjuda in två forskare som får berätta om sin forskning och sina slutsatser. Och vi får även en möjlighet att testa några av våra idéer och tankar med dem. Inför den träffen ska våra idéer konkretiseras och presenteras för forskarna. Vi återkommer med tidpunkt för nästa möte och med en presentation av de forskare som kommer att delta.

Vid tangenterna,

Lars Agerberg
Sammanställande
Norrlandsförbundet, Övriga Sverige